

BOKESSAY

Mytene om Internasjonale Relasjoner

HALVARD LEIRA

Ph.d., seniorforsker, Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI)
hl@nupi.no

The Invention of International Relations Theory: Realism, the Rockefeller Foundation and the 1954 Conference on Theory

Nicolas Guilhot (red.)

New York, NY: Columbia University Press 2011

International Relations and the First Great Debate

Brian C. Schmidt (red.)

London: Routledge 2012

The Eurocentric Conception of World Politics. Western International Theory, 1760-2010

John Hobson

Cambridge: Cambridge University Press 2012

Den tradisjonelle fortellingen om faget Internasjonal Politikk/Internasjonale Relasjoner starter gjerne med et bredt historisk sveip over de de klassiske realpolitiske innsiktene fra Tukydid, Machiavelli og Hobbes og alternative skoler assosiert med tenkere som Grotius og Kant. Fokus er på hvordan de klassiske innsiktene har formet tradisjoner som er med oss den dag i dag. Videre slås det fast at selve faget ble etablert i etterkant av første verdenskrig, som et Idealistisk forsøk på å forstå krig bedre, slik at man kunne unngå den for fremtiden.¹ Denne Idealismen maktet imidlertid ikke å forhindre eller forklare økningen i mellomstatlig voldsbruk på 1930-tallet, og den tape derfor «den første store debatten» mot Realismen rundt den annen verdenskrig. Noen tiår senere ble historiske og kvalitative metoder utfordret av kvantitative og behavioristiske metoder i «den

1. For å skille mellom fagtradisjoner og dagligforståelsen av begreper bruker jeg her, i tråd med internasjonal praksis, versaler når jeg diskuterer fagtradisjoner.

andre store debatten», som gjorde faget mer «vitenskapelig». På 1970- og 80-tallet fulgte «den tredje store debatten», gjerne omtalt som «inter-paradigme-debatten», mellom Realismen, Liberalismen og Marxismen (en alternativ forståelse er at den tredje debatten hadde sammenheng med fremveksten av Konstruktivismen), før den siste brede motsetningen (rundt 1990) mellom «rasjonalister» og «reflektivister». Deretter har den faglige enheten løst seg opp i en rekke mindre, separate debatter.

Dette er den gjengse historien. Og den er feil. I dette essayet vil jeg presentere noen av det siste tiårets historiografiske og kunnskapssosiologiske undersøkelser og sette innsikter derfra opp mot det tradisjonelle narrativet, og jeg vil argumentere for at Internasjonale Relasjoner (normalt forkortet «IR») er en mye rikere og mer mangslungen fagtradisjon enn det som oftest kommer frem. Videre vil jeg hevde at faglig endring har hatt lite å gjøre med «vitenskapliggjøring», men mye å gjøre med fagpolitikk, og at holdningene til faglig endring har vært preget av stråmannsargumentasjon og offermentalitet fra det store flertall av faglige skoleretninger.

Essayet starter med en bred gjennomgang av utviklingen innen historiografi og kunnskapssosiologi de siste tiårene, og en presentasjon av den gjeldende faghistoriske forståelsen. Som del av denne gjennomgangen kommer detaljerte lesninger av tre forskjellige, nylig utgitte, faghistoriske tekster, som alle presenterer sentrale nye innsikter. Avslutningsvis summeres kunnskapstatus opp, med noen kommentarer om videre historiografiske utfordringer, både internasjonalt og i Norge.

Nye historier om Internasjonale Relasjoner

Den historiografiske interessen har vært sterkt økende innen faget Internasjonale Relasjoner de siste tiårene,² selv om påstanden om en «historiografisk vending» (Bell 2001) fortsatt synes mildt overdrevet. Jeg har diskutert en serie viktige årsaker til den første oppblomstringen inngående i et tidligere essay i *Internasjonal Politikk* (Leira 2002), men kort oppsummert fulgte den av en blanding av interne og eksterne utviklingstrekk. Internt i faget var det fra rundt 1980 av misnøye med det som ble opplevd som Realistisk dominans og faglig sneversyn, ønsker om å finne historiske forelegg for alternative tilnærminger, og en gryende bevissthet om at teoretisering i seg selv kan være en form for politisk praksis. Eksternt førte slutten på den kalde krigen til en delegitimering av rådende teori og leting etter nye modeller, blant annet i historien. I løpet av det siste tiåret har ytterli-

2. En viss faghistorisk interesse kan spores helt tilbake til rundt 1970 (se særlig bidragene til Porter 1972), og litt senere tekster påvirket av Kuhns vitenskapsfilosofi. Det var blant annet slike tidlige arbeider som lå til grunn for den tradisjonelle fremstillingen av fagutvikling gjennom debatter.

gere utviklingstrekk bidratt til å styrke interessen for historiografi. Innenfor Realismen har det økte fokuset på for eksempel statsmenn, status, og emosjoner ført til en ny interesse for innsikter fra den klassiske Realismen (i motsetning til Nyrealismen), og mer selvbevisste Liberale tenkere har søkt å etablere historisk kontinuitet til tidligere teorier. Videre har faget som helhet gjennomgått en svært sterk vekst, klart synlig i både konferansedeltagelse og publiseringsrater, og av dette har fulgt både at det er flere som har blitt opptatt av historiografi og at faget har blitt opplevd som så vidt modent at det er på sin plass med en mer sofistikert selvforståelse. Endelig har også forståelsen av teori som en form for politisk praksis medført en ytterligere styrking av kunnskapssosiologiske tilnærminger, og stadig voksende interesse for hvordan man tenker om seg selv innen faget, hvordan faget formidles og hvordan disse tingene varierer geografisk.

Grovt sett finner vi tre forskjellige innfallsvinkler til studiet av faghistorien da interessen for alvor tok av rundt midten av 1990-tallet. Den første, og tydeligste, kan vi kalle britisk historiografisk. Hovedfokus her var på mellomkrigstiden, og den såkalte første store debatten. Her ble det tidlig reist spørsmål for eksempel ved hvor mye av (og eventuelt hva slags) en Realist E.H. Carr egentlig hadde vært (Booth 1991; Howe 1994; Wilson 1998; Haslam 1999; Cox 2000, 2001), hva hans motstandere egentlig hadde tenkt (Long & Wilson 1995; Wilson 2000) og den videre utviklingen av IR-tenkningen i Storbritannia (Dunne 1998; Vigezzi 2005).³ Etter hvert har det geografiske fokuset også blitt utvidet, men fortsatt er det slik at mye av den historiografiske forskningen har et britisk perspektiv (eller kanskje riktigere, et Commonwealth-perspektiv, gitt at en rekke av de historiske personene ikke kom fra de britiske øyer, men snarere fra imperiet).

Den andre innfallsvinkelen kan vi kalle amerikansk historiografisk. Her var det sterkere vektlegging av perioden før 1919, med spørsmål om hvilke røtter faget hadde i USA før den første verdenskrig (Schmidt 1998 a,b, 2002; Vitalis 2000, 2005) og hvorvidt det fantes spor av noen stor debatt i USA (Thies 2002).

Den tredje innfallsvinkelen var tydeligere kunnskapssosiologisk, og kan særlig forbindes med Ole Wæver (1998, 2003) og hans videreføring av Stanley Hoffmanns (1977) tanker om IR som et i hovedsak amerikansk fag. Wævers tilnærming innebar en systematisk, komparativ gjennomgang av hva som har formet faget i forskjellige land og regioner, og der de to andre innfallsvinklene har opplevd spenninger mellom interne og eksterne forklaringer på fagutvikling, var målsettingen her eksplisitt å for-

3. Barry Buzan's prosjekt om å reetablere den «Engelske Skolen» innen studiet av internasjonale relasjoner (Buzan 1993, 2001, 2004) medførte også en rekke delvis historiografisk orienterte artikler, som tok for seg tidligere forfattere innen denne skolen. (Little 2000; Neumann 2003; Linklater & Suganami 2006).

ene dem.⁴ Dette programmet ble bare i beskjeden grad fulgt opp av nasjonale studier (Drulák & Druláková 2000; Breitenbauch & Wivel 2004), men den mer systematiske tenkningen som Wæver presenterte har allikevel hatt en viss innflytelse på de andre tilnærmingene.

Siden 2002 er kunnskapsbasen radikalt utvidet.⁵ Den første av de ovennevnte innfallsvinklene har vært mest produktiv, og har bidratt til at hovedinntrykket er av et kunnskapsfelt hvor man startet med å kartlegge E.H. Carr, hans umiddelbare motstandere og tankestrømmingene i mellomkrigstiden mer generelt, og hvor man deretter har spredt nettet stadig videre, med vektlegging av stadig nye teoretikere og utviklingstrekk både forut for og etter mellomkrigstiden. For å begynne med Carr og de andre som gjerne nevnes som deltagere i «den første store debatten», så kan det virke som det viktigste som skulle sies om Carr var sagt rundt årtusenskiftet. Det siste tiårets bidrag har for det første dreid seg om å trekke koblinger mellom Carr og diverse andre forfattere, noen åpenbare, som Weber og Morgentau (Gismondi 2004; Molloy 2003), noen mindre åpenbare, som Dostojevskij og Drucker (Nishimura 2011a,b),⁶ for det andre om en bredere lesning av Carrs verk utenom *The Twenty Years' Crisis* (Molloy 2003, 2006), og for det tredje om Carrs relevans for dagens globale utfordringer (Goldfischer 2002; Cox 2010). I et overordnet perspektiv er særlig Molloys arbeid interessant, ettersom han har lest langt mer av Carrs produksjon enn de fleste andre som har kommentert ham. Molloy er også en av svært få som fortsatt vil mene at Carr var en Realist, om enn en Realist i en helt annen betydning enn det som er gjengs.

Carrs samtidige, både blant «Utopister» (som var Carrs betegnelse) og «Realister», har også blitt stadig mer interesse til del, og som en direkte følge av dette har tråder også blitt trukket bakover, til før 1919. John A Hobson ble dekket ganske grundig allerede på 1990-tallet (Long 1991, 1996), mens CAW Manning måtte vente til etter årtusenskiftet (Suganami 2001, Long 2005, 2012, Aalberts 2010), på samme måte som Leonard Woolf (Wilson 2003), Alfred Zimmern (Rich 2002, Peatling 2004, Morefield 2005 – den siste dekker også Gilbert Murray) og Halford Mackinder (Ashworth 2011; Knutsen 2012). Norman Angell har blitt enda mer oppmerksomhet til del. Han har de siste årene både blitt diskutert opp mot IR-faget (Ashworth 1999 – som også dekker David Mitrany; Knutsen 2006; Williams 2010; Ceadel 2011), og gjenstand for en tykk biografi (Ceadel 2009). Også de som i dag er mer glemte har fått noe oppmerksomhet,

4. Bell (2009b) presenterer en velfundert kritikk av skillet mellom interne og eksterne forklaringer som en metodisk tvangstrøye.

5. I en slik grad at den historiografiske litteraturen har resultert i sin egen kommentarlitteratur (Holden 2002; Bell 2009b; de Carvalho, Leira & Hobson 2011).

6. Tidligere hadde særlig Jones (1998) understreket Mannheims betydning for Carr.

som Henry Noel Brailsford (Lamb 2011). Den viktigste overordnede innsikten denne litteraturen gir, er at det ikke fantes noen klare faglige skoler i perioden. Snarere finner vi en rekke forskjellige faglig-politiske standpunkter og konseptualiseringer som passer svært dårlig med forestillingene om Realisme og Idealisme.⁷ Videre har vi også fått vesentlig bedre forståelse for den tidlige fagutviklingen, både etableringen av læresteder og institusjoner og forsøkene på å skape en form for internasjonal felles faglig forståelse (Parmar 2004; Long 2006). Når interessen ble utvidet fra Carr og hans umiddelbare samtid, ble det også lettere å se likhetene mellom britiske og amerikanske utviklingstrekk, og koblingene mellom de forskjellige tenkerne. Dermed har vi de siste årene sett en tendens til sammenflyting mellom den britiske og den amerikanske innfallsvinkelen til fagutviklingen.

Særlig tydelig er dette når interessen for alvor vendes mot årene før 1914, for da viser det seg hvordan det var store fellestrekk mellom den britiske og den amerikanske tradisjonen (Knutsen 2008). Særlig er dette åpenbart for hvordan det ble tenkt om imperium, forholdet mellom geografi og politikk og forholdet mellom fag og politikk (Oren 2003). Den imperialistiske forhistorien ble trukket opp av bidragsyterne til Long og Schmidts (2005) redigerte bok, og dermed gir det mening å si at IR-fagets historiografi ble koblet sammen med den forskningen som har pågått omkring attenhundretallets tenkning om forholdet mellom politiske enheter (Pitts 2006; Bell 2007 a,b; Sylvest 2009), og dermed den internasjonale politiske tenkningens historie mer generelt. Det gir nå mening å hevde at historien om «internasjonal politisk tenkning» (av mangel på en bedre term) kan leses som en, om enn fragmentarisk, samtale som strekker seg over de siste 4-500 årene, heller enn som en historie med enkelte fyrtårn og lange perioder av mørke (jf. ellers Knutsen 1992 for et tidlig eksempel på slik tenkning). Det som har muliggjort denne utviklingen, er at tenkningen om det som har ligget utenfor og mellom de politiske enhetene nå leses forlengs, ikke baklengs. Og dermed er det nesten gitt at hovedvekten er lagt på de interne logikkene i teoriutviklingen.

Dette betyr ikke at det ikke finnes eksterne forklaringsmekanismer i denne delen av litteraturen. Vitalis' har for eksempel understreket koblingen mellom imperialistisk teori og rasespørsmålet internt i USA, mens Oren har lest amerikansk statsvitenskap generelt som dypt implisert i amerikansk utenrikspolitikk og Knutsen ser klare sammenhenger mellom endringer i global politikk og endringer i teorier om global politikk. En

7. For eksempel var en geopolitisk tenker som Mackinder positiv til Folkeforbundet (Ashworth 2012), mens Liberalere som Woolf, Angell og Lowes Dickinson var blant de første som diskuterte koblingen mellom det internasjonale anarkiet og krig (de Carvalho, Leira & Hobson 2011: 747-748).

spesiell variant av eksterne forklaringer er de som i større eller mindre grad er inspirert av postkoloniale innsikter, og som kombinerer den historiske lesningen av fagutviklingen med en kritikk av IR som en vestlig, eurosentrisk og rasistisk disiplin. Et slikt perspektiv finner vi særlig hos Vitalis, som på overbevisende måte viser kontinuitet i rasisme (for eksempel hadde tidsskriftet *Foreign Affairs* en direkte forløper, etablert i 1910, under tittelen *Journal of Race Development*). I modifisert form finner vi også postkoloniale innsikter i den ferske boken til John Hobson, som vi kommer tilbake til nedenfor.

Debatt? Hvilken debatt?

Når vi nå vet svært mye mer om hvordan det ble tenkt om IR i mellomkrigstiden, samt om hvordan denne tenkningen sto i forbindelse med tidligere studier av global politikk, er det også mulig å se nærmere på to av de spørsmålene som motiverte den historiografiske interessen for om lag 15 år siden – fantes det noe slikt som Idealisme, og fant det sted noen første stor debatt? I Brian Schmidts nye bok håndteres disse spørsmålene gjennom en blanding av gammelt og nytt. Tre sentrale artikler (Wilson 1998, Osiander 1998 og Ashworth 2002) som argumenterte sterkt og klart for at det ikke fant sted noen debatt, og at det ikke gir mening å snakke om en samlet gruppe «Idealister» er trykket opp på nytt, mens fire nyskrevne kapitler av kjente størrelser (David Long, Brian Schmidt, Cameron Thies og Peter Wilson) videreutvikler perspektivene og tar opp noen av de moderate innvendingene som har kommet mot den første revisjonistiske bølgen. Den viktigste innvendingen har vært den som ble reist av Qirk og Vigneswaran (2005), som aksepterte at det ikke fant sted noen debatt i mellomkrigstiden, men som fant ganske mye debatt i etterkrigsårene. Brian Schmidt tar opp denne utfordringen i innledningen så vel som i et velskrevet kapittel. Her viser han at mange innen IR-faget i de umiddelbare etterkrigsårene opplevde behov for en dreining fra noe som ble opplevd som Utopisme eller Idealisme, mot en mer realpolitisk linje. Referanser til en stor debatt finner Schmidt fra midten av 1950-tallet, men det er da i første rekke snakk om en debatt om amerikansk utenrikspolitikk, hvor Morgenthau og andre ønsket mer vektlegging av nasjonale interesser og mindre tro på liberalt utviklingshåp. Samtidig er det også klart at denne debatten falt sammen med en viss uro over at IR-faget manglet en egen kjerne, og et ønske blant flere om å skape en slik kjerne i studiet av internasjonal politikk (til forskjell fra det tidligere sterkere fokuset på internasjonal lov og internasjonale organisasjoner). Den debatten som fant sted var altså i større grad en faglig-politisk debatt enn en faglig debatt og det

var en debatt der Realister konstruerte en Idealistisk stråmann i stor grad for å kunne samle faget om en felles kjerne.

Cameron Thies følger opp sin tidligere artikkel (Thies 2002) om den første debatten med et kapittel hvor han abstraherer mer og utdyper argumentet om at Realistene skapte den Idealistiske stråmannen og fortalte historien om en stor debatt som de hadde vunnet, som del av en identitetsstrategi. Det handlet rett og slett om å viske ut ulikhetene mellom alle de forskjellige Liberale tradisjonene, stemple dem som idealistiske og deretter bekjempe dem etter beste evne.

I et avrundende kapittel spør Peter Wilson hva vi nå vet om den første debatten, og besvarer spørsmålet gjennom en inngående debatt av originalartiklene til Osiander, Thies, Quirk og Vigneswaran og Ashworth. Diskusjonene er i og for seg interessante, men de er også svært detaljerte, og i hovedsak nyttige fordi de belyser hvordan en viss begrepsforvirring har gjort seg gjeldende. Mange av forfatterne som har diskutert mellomkrigs-tiden har vært på jakt etter «IR-debatter», og har ikke tatt hensyn til forskjellen i institusjonaliseringsgrad i USA og Storbritannia, og ei heller hvorvidt debattene foregikk internt i faget eller om de var mer allmenne politiske debatter. Det er imidlertid litt underlig at Wilson støtter Quirk og Vigneswaran i at myten om «den første store debatten» i hovedsak ble skapt av senere faghistorikere, når arbeidene til Guilhot, Thies og Long (de to sistnevnte i den samme boken som Wilson skriver i) sterkt antyder at Realistene rundt 1950 aktivt skapte myten.

Alt i alt gir denne boka et greit oversiktsbilde over historiografien omkring den første debatten, og de fleste av de nyskrevne kapitlene gir interessante nye innsikter. Men boka er unødvendig tynn, og ikke stramt nok redigert. Gitt at flere av de nyskrevne tekstene responderer på Quirk og Vigneswarans artikkel, er det underlig at den ikke er trykket opp sammen med de andre, på samme måte som man savner en av artiklene som behandler Carr i noe større detalj, og en av artiklene som eksplisitt tar opp amerikansk debatt. Longs nyskrevne artikkel om Manning virker på den annen side malplassert, og kunne med fordel ha blitt tatt ut. Gitt at temaet kanskje er for litt spesielt interesserte, kan man også stille spørsmål ved utgivelsen som sådan – det er rimelig å anta at spesielt interesserte allerede har lest de tre artiklene som er trykt opp på nytt, og de nyskrevne artiklene er ikke alene nok til å bære en hel bok. Slik boka står nå er det rett og slett for lite av alt.

Schmidts bok er et godt eksempel på hvordan man fra utgangspunktet i mellomkrigstiden ikke bare har beveget seg bakover i tid, men også fremover, til konsolideringen av Realismen og fagutviklingen i de tidlige etterkrigsårene. Selv om det har vært en viss allmenn interesse for Realismen og enkelte sentrale Realister (som Niebuhr, Herz og Aron), så har den alt overveiende delen av interessen vært rettet mot Hans Joachim

Morgenthau. I løpet av de siste ti-femten årene har det rett og slett vokst frem en Morgenthau-litteratur, som kunne fylle et eget essay.⁸ Her har man diskutert Morgenthaus inspirasjonskilder, fra Aristoteles via Augustin, Machiavelli, Nietzsche og Weber til Carl Schmitt, Reinhold Niebuhr og Hannah Arendt; hans røtter i tysk tradisjon og hans jødiske bakgrunn, hans syn på internasjonal lov, moral, makt, sannhet, kunnskap og kjærlighet, hans holdning til konkrete utfordringer, som Vietnamkrigen, og i lys av alt dette, hva slags tenker han «egentlig» var. Hovedinntrykket er det samme som for Carr; at Morgenthau var en mye mer kompleks tenker enn det ettertidens lærebøker har presentert ham som, at han ikke var entydig Realist i henhold til karikaturene av Realismen, og at han kan brukes som inspirasjon til det meste. Hver teoriretning kan få ha «sin» Morgenthau, og i enda mindre grad enn for E. H. Carr har det fremkommet noen konsensus om hvordan man best kan forstå Morgenthau.⁹ Det som imidlertid er klart, er at han var helt sentral i kodifiseringen av Realismen i etterkrigsårene, og dermed nternasjonale relasjoner som disiplin. Og nettopp denne kodifiseringen og internasjonaliseringen er tema for Nichoas Guilhots redigerte bok.

Et Realistisk syn på tingene

I mai 1954 samlet Rockefeller-stiftelsen en liten gruppe menn (og en kvinne) til konferanse om internasjonal politikk i Washington DC. Selskapet var celebrert; blant de politiske aktørene var verten Dean Rusk, Paul H. Nitze og Dorothy Fosdick (George Kennan måtte melde avbud), pressen var representert blant annet med Walter Lippmann, mens akademia stilte med Hans J. Morgenthau, William T. R. Fox, Reinhold Niebuhr, Kenneth W. Thompson og Arnold Wolfers (Herbert Butterfield og Raymond Aron var invitert, men kunne ikke møte). Målet var intet mindre enn å etablere *International Relations* som et selvstendig fagfelt, basert på en teori om internasjonal politikk.

Referatet fra konferansen og korte notater fra fem av deltagerne (alt gjengitt i boka) er grunnlaget for *The Invention of International Relations Theory*, et grunnlag som bidragsyterne har bygd videre på i tre relativt forskjellige hovedretninger. Noen av forfatterne tar for seg realismens vesen

8. Google-Scholar gir ikke overvettes presise resultater, men det kan være illustrerende at man for perioden 1997-2012 finner 107 resultater for Morgenthau i tittelen på arbeider (da fratrukket sitater og arbeider som viser til Henry Morgenthau, mannen bak Morgenthau-planen). Tilsvarende tall for E.H. Carr for samme periode er 31.

9. I den enormt rikholdige litteraturen er det særlig verdt å trekke frem bøkene redigert av Williams (2007) og Bell (2009a), hvor en rekke av de sentrale bidragsyterne til nytenkningen om Morgenthau er med.

og spenninger innen den realistiske teoritradisjonen, andre ser konferansen i 1954 i et større intellektuelt og politisk perspektiv, mens atter andre håndterer faghistorien mer direkte. Når boka i det hele tatt henger sammen er det særlig takket være redaktørens innledning, som på forbilliglig måte trekker tråder og kryster ut essensen av de andre kapitlene, en essens man kan mistenke at forfatterne selv ikke har vært helt klar over. Det viktigste generelle bidraget boka gir er faghistorisk, både i bred og snever betydning. Kapitlene om realismen og realister (av Robert Jervis, Jack Snyder og Anders Stephanson) er gode og lesverdige, og for mange lesere i seg selv grunn god nok til å plukke opp denne boka, men i dette essayets perspektiv er det allikevel de mer eksplisitt faghistoriske bidragene som er mest spennende, og de jeg vil konsentrere meg om her.

Innen IR-historiografien skiller man som nevnt i blant mellom interne og eksterne årsaker til fagutvikling; om faget endrer seg som følge av faginterne prosesser eller som resultat av ytre påvirkning. IR-faget har hatt en selvforståelse som et ytre drevet fag, noe som kommer særlig klart til syne i Realismens opprinnelsesmyte: den oppstod som motvekt til en påstått feilslått faglig-politisk Idealisme i mellomkrigstiden. Det klareste eksterne perspektivet i denne samlingen er Inderjeet Parmars gramscian-ske analyse av 1954-konferansen og av hele oppbyggingen av IR-faget som et ledd i et bredere utenrikspolitisk prosjekt som skulle etablere amerikansk hegemoni. Parmars fremstilling er interessant, men blir svært generell og kan virke i overkant konspiratorisk. Det er på et overordnet plan åpenbart at spørsmålet om hvordan USA burde opptre i verden var sentralt for deltagerne på konferansen, og som nevnt ovenfor var debatten om amerikansk utenrikspolitikk levende i denne perioden. En rekke av de andre kapitlene viser imidlertid at det var helt andre ting som motiverte en rekke av deltagerne. Typisk nok var det også en viss skuffelse blant praktikerne på konferansen over at akademikerne ikke kunne foreslå konkrete utenrikspolitiske strategier.

Philip Mirowski ser ikke fagutviklingen nødvendigvis som ytre drevet, men er allikevel opptatt av hvordan enkelte utviklingstrekk kan gjenfinnes på tvers av fag. Mer spesifikt sammenligner han utviklingen av Realismen innen IR-faget med utviklingen av økonomisk nyliberalisme, med eksemplene Morgenthau og Hayek. På overbevisende måte presenterer Mirowski deres felles røtter i tysk «reaksjonær modernisme», og hvordan de i møtet med det de opplevde som amerikansk naiv liberalisme tilpasset og modererte sine teoretiske tilnærminger for å sikre en sterk stat som kunne bevare orden gjennom å begrense demokratiets eksesser. Både Hayek og Morgenthau var svært skeptiske til menneskets evne til å forstå verden, og mente at det måtte finnes et skille mellom en liten opplyst elite som forsto og håndterte den usikkerheten vi lever under og massene som kunne få lov til å leve i troen på rasjonalistiske vitenskapelige løsninger og

liberalt demokrati. Det kan derfor synes paradoksalt at de begge involverte seg i etableringen av det vi kan kalle epistemiske fellesskap omkring sine teorier. Dette paradokset er også Jervis innom: for å være en nyttig teori for praktikere må Realismens innsikter være begrenset – selvrefleksive aktører vil, hvis de alle kjenner teorien, være i stand til å utnytte denne kjennskapen til å oppnå egen vinning ved å oppføre seg på andre måter enn det teorien forutsier.

Kapitlene til Brian Schmidt, Ole Wæver og Nicholas Guilhot er de som går i mest detalj i sin drøfting av 1954-konferansen og den samtidige fagutviklingen, og de to sistnevnte er bokas aller beste. Disse tre kapitlene har et eksplisitt internt syn på fagutviklingen (systematisk skissert av Wæver), og dekker fra litt forskjellige vinkler den generelle fagutviklingen i årene frem mot 1954, Rockefeller-stiftelsens betydning, debatten på konferansen og fagutviklingen etter konferansen. Selv om de tre forfatterne har forskjellig fokus, gir det mening å si at de til sammen presenterer en relativt helhetlig perspektivering av 1954-konferansen og utviklingen av IR-teori og IR-faget rundt midten av forrige århundre.

Forestillingen om en første debatt mellom Realister og Idealister i mellomkrigstiden har som nevnt allerede fått grunnskudd, men forfatterne viser at det allikevel pågikk en rekke debatter i etterkrigstiden, og Wæver påpeker at ideen om debatt var virkelig nok i den betydning at den hadde virkelige effekter. Realistenes selvbilde var som den seirende part i en kamp mot naive Liberalere, og dette selvbildet hadde effekter på disiplinens utvikling, uavhengig av mangelen på noen stor debatt i tidens bøker og tidsskrifter. Om Realismen ble oppfattet som seirende, var det imidlertid også bred enighet om at IR manglet et solid teoretisk fundament, og dette var da også begrunnelsen for konferansen i 1954. Et teoretisk fundament ville ideelt sett legitimere disiplinen og gi den kredibilitet, det ville gjøre det enklere å komme med gode og relevante råd til praktikere, og det ville markere fagets egenart. På begynnelsen av 1950-tallet var det, som nevnt ovenfor, relativt bred enighet om at det teoretiske fundamentet for IR måtte finnes i en teori om internasjonal politikk. Et fokus på politikk markerte avstand fra internasjonal rett og historie, men, som særlig Guilhot og Wæver er inne på, innebar politikkbegrepet som ble lagt til grunn også en differensiering fra andre deler av samfunnsvitenskapene.

Den viktigste talsmannen for et fokus på politikk var Hans J. Morgenthau, og hans politikkbegrep var, som en rekke forfattere har diskutert det siste tiåret, og som nevnt ovenfor, preget av tysk tradisjon. Politikk sto her i klar motsetning til vitenskap og det som ble oppfattet som naiv og utopisk liberal fremskrittstro, til det tradisjonelle amerikanske synet på teknokratisk innsikt og den begynnende behaviouristiske revolusjonen i samfunnsvitenskapene. Slik sett er dramaet i 1954 kanskje nærmere knyttet til det som i IR-faget er kjent som «den andre store debatten», mellom beha-

viourisme og mer tradisjonelle tilnærminger. Guilhot, og i noen grad Wæver, leser konferansen og dens for- og etterspill som del av en differensieringsprosess der sentrale personer forsøkte å skape et eget disiplinært rom for studiet av internasjonale relasjoner, et rom der politikken i all dens omskiftelighet ikke ble fortrenget av vitenskap i snever forstand.

Det var imidlertid ingen debatt mellom tradisjonister og behaviourister på konferansen i 1954 – behaviouristene var simpelthen ikke invitert. Snarere var det debatt mellom de som var villige til å finne kompromissløsninger med behaviouristisk statsvitenskap (som Wolfers og Fox), og Morgenthau som var mer avvisende. Felles for dem alle var allikevel målet om å gi IR legitimitet og egenart ved å bli tydeligere vitenskapelig. Situasjonen krevde det som Guilhot omtaler som en gambit – for å markere tydelig distanse fra naiv internasjonal lov og historie måte man forholde seg til et rasjonalistisk teoribegrep. På et nivå var gambiten vellykket – IR-faget forble et levedyktig eget fagområde, riktignok i USA (og mange andre land) innen statsvitenskapen. For Realistene som var samlet i 1954 må gambiten allikevel vurderes som mislykket – i løpet av et snaut tiår var spillteori og statistisk analyse vel etablert innenfor fagfeltet, mens mer tradisjonelle tilnærminger ble marginalisert.

Den feilslåtte gambiten kan forklares på forskjellige måter. Guilhot understreker tiltrekningskraften fra behaviourismen, som kom til å stå helt sentralt innenfor samfunnsvitenskapene, mens Wæver trekker frem hvordan Realistene ikke utviklet noe selvstendig teoribegrep som skilte dem fra resten av statsvitenskapen. Til tross for deres ønsker om en ikke-rasjonalistisk teori om politikk, kom de i sin iver etter å være relevante for praktikere og å representere en egen disiplin til å presentere et teoribegrep knyttet til teori som regularitet, et teoribegrep som la veien åpen for senere ny- (eller kvasi-) positivistisk forskning. Konferansen i 1954 var et viktig ledd i etableringen av IR som en egen disiplin, men den var også med på å bestemme IR-fagets videre kurs, en kurs som nok har skilt seg betraktelig fra det konferansedeltagerne hadde sett for seg og ønsket.

Samlet sett er dette en rik og velskrevet bok, med viktig kildemateriale og tankevekkende analyser. I all hovedsak fremstår boken som Nicolas Guilhots verk; det er han som har avdekket kildene i arkivet til Rockefeller Foundation, samlet bidragsyterne og redigert det hele. Han har også et forfriskende blikk fra utsiden på fagfeltet *International Relations*, en kunnskapssosiologisk forankring som ofte mangler i andre faghistorier (med unntak for Ole Wævers bidrag her og andre steder). Det er særlig i kraft av dette at denne boken er et viktig tilskudd til en faglig selvforståelse som ikke er dominert av rettferdiggjøring, mytemaking og tradisjonstenkning, men som tenker tekstnært og analytisk om faget selv som analyseobjekt. Faghistorie og vitenskapssosiologi er ofte emner for spesielt interesserte, men gitt at faget IR har hatt et klart mytisk preg, en selvforståelse som et

fag sterkt preget av utviklingen i «den virkelige verden» og sterke pretensjoner om vitenskapelighet, vil denne boken være et nyttig korrektiv for mange.

Med diskusjonene i bøkene til Schmidt og Guilhot, strekkes tidsspenet for «den første store debatten» som nevnt så langt at det gir mening å spørre om i hvilken grad den Realistiske konstruksjonen av Idealismen og den første debatten rett og slett var det første varskoet om «den andre store debatten». Gitt at denne debatten fortsatt ikke er behandlet i faghistorien i noen særlig grad, er dette et spørsmål som inntil videre må stå åpent. På samme måte er det mulig å tenke seg at den gryende interessen for nylesning av Kenneth Waltz kan kobles sammen med disse diskusjonene, ettersom Waltz var referent for møtet i 1954, og den som over tid gjorde mest for å teoretisere internasjonal politikk på abstrakt måte. Hvis man ser på Kenneth Waltz er man straks på vei inn i den tredje debatten, uavhengig av hvordan den blir definert, og det blir klart hvor kort og komprimert historien til IR som disiplin er. På den annen side har historiografien jo også, som nevnt over, trukket frem hvordan disiplinen står innenfor en lang kunnskapstradisjon. Og i et slikt perspektiv, som anlagt av John Hobson, blir de store debattene mistenkelig små.

Vesten > resten

John Hobson har det siste tiåret vært en av de klareste stemmene innen historisk orientert IR,¹⁰ dels med grundig argumentasjon for verdien av en historisk-sosiologisk tilnærming til faget (Hobson 2002; Hobson, Lawson & Rosenberg 2010), dels med et våkent blikk for betydningen av et postkolonialt blikk på fagets empiri, som innebærer at forestillingen om en særegen europeisk utvikling må revideres (Hobson 2004). Hans helt ferske bok om IR-fagets historiografi bygger på begge disse linjene i forfatterskapet, og Hobson har satt seg fore å vise hvordan de dominerende måtene å tenke om verden på de siste 250 årene har vært gjennomgående eurosentriske.

Generelt kan boka anbefales på det sterkeste, som et ekstremt nyttig korrektiv til hvordan det ofte tenkes, skrives og undervises om faget IR. Hvis man er overbevist om at Vesten er bedre enn resten og har en usvikelig tro på at samfunnsvitenskapene jobber seg stadig nærmere Sannheten, er det kanskje ikke så mye å finne her. Men for de fleste andre vil lesningen trolig føre til delvis ubehagelig refleksjon over hvordan måtene vi forteller våre historier om verden bygger på implisitte (eller eksplisitte) hie-

10. Det er her snakk om John M. Hobson, som, for å gjøre tingene ekstra kronglete, er oldebarn av John A. Hobson (som ble nevnt ovenfor).

rarkiske forestillinger om den europeiske utviklingen som den naturlige utviklingen og om alle andre deler av verden som tilbakeliggende og enten modne for intervensjon eller en potensiell trussel. Generisk eurosentrisme kommer nemlig, i følge Hobson (2012: 5), i fire forskjellige hovedformer, avhengig av om teoriene bygger på institusjonell overlegenhet eller rasisme, og om de er pro- eller anti-imperialistiske.

Den rådende forestillingen om internasjonal politikk, delt av det store flertall av fagtradisjoner og også nedfelt i gjengs forståelse av verden, er at samhandling foregår mellom formelt likestilte, suverene stater, der alle stater har formelt sett lik agens. Hobson viser imidlertid at det jevnt over, også hos forfattere som er kjent som arketypiske ikke-intervensjonister (som Cobden) eller Nyrealister (som Waltz), ligger til grunn en hierarkisk forståelse av verden (Hobson 2012: 36-38, 212). Samhandling mellom suverene stater gjelder bare innen Europa (bredt forstått), mens regelen er at andre deler av verden vurderes som underordnet og med agens som enten er fullstendig fraværende, derivativt av det vestlige eller truende.

Heller enn et internt eller et eksternt syn på fagutviklingen, følger Hobson (2012: 193-194) det han kaller for et «diskursivt-kontekstuel» perspektiv. Han presenterer ikke dette i noen inngående detalj, men det innebærer en vektlegging av både det som ellers kunne kalles interne og eksterne faktorer for fagutvikling, men med en vektning mot det eksterne. Men der eksterne forklaringer oftest fokuserer på enkelthendelser eller nær fortid, er Hobson mer opptatt av de lange linjene og den overgripende konteksten.

I det faghistoriske perspektivet vi anlegger her, gir Hobsons bok tre viktige bidrag. For det første bygger han videre på arbeidet til andre forfattere, som nevnt ovenfor, og viser hvor stor grad av kontinuitet det har vært i studiet av verden de siste hundreårene. Snarere enn et brudd rundt 1920, viser han hvordan tenkningen omkring opprettelsen av faget IR hang nøye sammen med spørsmål som hadde vært diskutert i lang tid forut for den første verdenskrig, nemlig om og hvordan utvikling var mulig utenfor Vesten og hvorvidt imperiene ga muligheter for vestlig utfoldelse eller om de var potensielt skadelige. Hos mange forfattere, både liberalere og det vi i dag ville kalle Realister,¹¹ lå det en sterkt og klar rasisme (Hobson 2012: kap. 4, 5), som enten gikk i offensiv retning (Vesten måtte legge under seg resten av verden, og andre raser måtte underordne seg, utvikle seg, eller gå til grunne; Mahan og Mackinder er eksempler på slik tenkning) eller defensiv retning (Vesten burde isolere seg mest mulig, for å unngå raseblanding og svekkelse; Spencer og Sumner kan tjene som eksempler). Men også hos tenkere som ikke delte rasemessige begrunnelser, lå det en

11. Hobson (2012: 152) mener, og underbygger, at noe nær Realismen som den oppfattes i dag er lett gjenkjennelig fra omkring 1900.

klar eurosentrisme. I ikke-paternalistisk form finner Hobson (2012: kap. 3) den hos Kant og Smith, som rett nok ikke ville intervensere utenfor Europa, men som holdt fast på den europeiske utviklingsbanen som naturlig og riktig, og som en bane alle andre land ville og måtte følge. Hos en rekke andre tenkere er paternalismen og/eller imperialismen imidlertid fremtredende (Hobson 2012: kap. 3); Mill, Marx, Cobden, Angell og Hobson satte alle Vesten foran resten, og mente at vestlig intervensjon var helt nødvendig for å skape utvikling andre steder.

I dette perspektivet bør fagutviklingen etter den første verdenskrig ikke nødvendigvis forstås først og fremst i lys av et ønske om å unngå krig, men i lys av en økende vestlig uro over hvordan verden skulle styres. Wilson, som i den klassiske fortellingen om IR-faget fremstilles som Liberalismens/Idealismens far, var for eksempel åpenbart rasistisk i sin forståelse av verden utenfor Vesten; nasjonalt selvstyre var bare aktuelt innen Europa og innvandring til Vesten måtte unngås (Hobson 2012: 167-175). De fleste liberalerne var ikke rasister, men så allikevel imperier og/eller mandatsystemet som nødvendig for å håndtere utvikling utenfor Europa. Den klassiske geopolitikken, hvor vi for eksempel finner Spykman, Ratzel og Haushofer, kan imidlertid like gjerne karakteriseres som rasistisk Realisme (Hobson 2012: 154-165).

Det andre viktige bidraget Hobson gir til faghistorien følger av det første, og ligger i hvordan han reduserer betydningen av «store debatter» og fagtradisjoner. Hobson deler den revisjonistiske kritikken av forestillingen om en «første stor debatt». Han påpeker videre at selv om vi skulle godta at det fantes store spenninger innen faget, og selv om mange innen faget definerer seg som tilhørende en eller annen tradisjon, så ser både debattene og tradisjonene annerledes ut i fugleperspektiv. Sett med mildt postkoloniale linser blir forskjellene mellom Realisme og Liberalisme forsvinnende små, tradisjonene blir nærmest å regne som variasjoner over et tema, og mer interessante forskjeller finnes i hvordan de forskjellige formene for eurosentrisme kommer til uttrykk. Hobson (2012: 327) er også nøye med å understreke at tradisjonene bør forstås som mangetydige og preget av diskontinuitet og brudd, heller enn gradvis utvikling. Hobson (2002) har tidligere kritisert IR-faget generelt, for å være fiksert på nåtiden og å lese fortiden baklengs, som en jevn utvikling frem mot dagens høyeste perfeksjonsnivå. I tråd med denne kritikken, understreker han hvordan de forskjellige «tradisjonene» har utviklet seg i rykk og napp, og hvordan likhet i policy-preskripsjoner har forekommet på bakgrunn av vidt forskjellige grunnholdninger til verden. Liberal anti-imperialisme finner han for eksempel både hos Kant og Smith og dagens pluralistiske gren av den engelske skolen, men også i den defensive rasismen til Spencer og Sumner i årene etter 1900. På forskjellige tidspunkter har det også vært betydelig overlapp mellom de forskjellige tradisjonene

Det tredje viktige faghistoriske bidraget følger igjen av de to første. En disiplin der fagutviklingen ikke har gått oppad og fremad mot større opplysning, men snarere har foregått gjennom stadige brudd og vekslinger, og der en underliggende logikk har vært å feire og forsvare Vesten som normativt ideal i global politikk, kan neppe sies å produsere verdifri «positivistisk» kunnskap og universell innsikt. I den grad forestillingen om en verdifri samfunnsvitenskap kan opprettholdes i det hele tatt, synes det åpenbart etter Hobsons kritikk at den må tuftes på et grunnlag som eksplisitt går i rette med disiplinens eurosentriske røtter.

Hobson skriver lett og godt, og selv om boka er relativt lang blir den aldri langtekkelig. Imidlertid kan det virke som om behovet for finmasket kategorisering innimellom har tatt overhånd – variasjonen over 250 år gjør at antallet modeller og typer eurosentrisme/paternalisme/imperialisme som presenteres rett og slett er for stort. Hobson gjør sitt beste for å yte forfatterne rettferdighet, og å lese dem på deres egne premisser, men dermed blir sluttresultatet også noe sprikende. Mangfoldet er imidlertid viktig å få frem; Hobson insisterer på at postkolonial teori har overdrevet det imperialistiske og ny-imperialistiske, og viser overbevisende hvordan rasistisk (eller kulturalistisk) eurosentrisme også kan være anti-imperialistisk, som hos Huntington (Hobson 2012: 279-284). Innimellom får man også følelsen av at tekster er blitt lest som fanden leser bibelen, leter man lenge nok så finner man kanskje eurosentrisme i alle IR-tekster? Det skal allikevel anføres til Hobsons forsvar at han har lest usedvanlig bredt, og at han dekker og diskuterer en rekke forfattere svært grundig.

Hva vet vi nå?

Hvis vi skal oppsummere innsiktene fra de siste to tiårenes historiografi, så er det klart at IR-fagets opprinnelsesmyte er grundig tilbakevist. For det første oppsto disiplinen *ikke* ved en eller annen form for akademisk jomfrufødsel i 1919, som direkte svar på den første verdenskrigs blodbad. «Den store krigen» bidro åpenbart til en sterkere institusjonalisering av faget. Gitt at organiske teorier om staten ble vurdert som en av de underliggende tendensene som hadde gjort krigen mulig, bidro den også til å gjøre et bredt spekter av liberale teorier sentrale i fagutviklingen. Det hadde imidlertid foregått mye tenkning om global politikk før 1914, og mange av de tingene som ble tatt opp etter 1919 hadde rot i de tidligere diskusjonene om imperium og utvikling. Å unngå krig var et sentralt mål, men det var kanskje enda viktigere å opprettholde en vestlig-ledet verdensorden. For det andre fantes det ingen gruppe av intellektuelle og/eller akademikere i mellomkrigstiden som refererte til seg selv, eller ble referert til i samtiden, som Idealister. De fleste som i ettertid har blitt beskrevet som

Idealister, passer ved nærmere ettersyn også dårlig i en slik kategori. Snarere ser vi et vidt spekter av tenkning, og hvis en enkelt merkelapp skal klistres på, så er «Liberalisme» eller «Pluralisme» mindre misvisende enn «Idealisme». For det tredje, var E. H. Carr neppe en Realist i det hele tatt, men snarere en dialektiker inspirert av Marx og Mannheim som, på samme måte som de fleste Liberalere, mente at fornuftsbasert fremskritt var mulig innenfor internasjonale relasjoner. Carrs *The Twenty Years' Crisis*, som etablerte skillet mellom «Utopister» og «Realister», ble skrevet som en politisk og polemisk intervensjon, snarere enn som faghistorie.

For det fjerde, om Carr ikke selv var Realist, så finner vi en rekke tenkere i mellomkrigstiden som i mangt og mye minner om de Realistene som ble berømte etter den annen verdenskrig. Men hos, dem, som hos Liberalerne, var tenkningen ikke preget av systematisk variasjon i standpunkter, men av teoretisk og politisk mangfold. For det femte, selv om det fantes en rekke forskjellige teorier om forholdet mellom stater, så fant det ikke sted noen stor debatt mellom Realister og andre i mellomkrigstiden. *The Twenty Years' Crisis* førte til svar fra de som ble angrepet, og det var åpenbart faglig-politiske debatter, men ingen stor, overgripende debatt. For det sjette foregikk det derimot en debatt i etterkrigsårene, som i det minste av de selverklærte Realistene ble oppfattet som en debatt mellom Realisme og Idealisme. Dette var imidlertid en debatt som var mer orientert mot amerikansk utenrikspolitikk enn faget IR, og hvor Realistene langt på vei skapte en Idealistisk stråmann. For det syvende, selv om Realismens gjennomslag ikke var urelatert til den annen verdenskrig, så hadde den også sammenheng med spesifikke disiplinerende faginterne utviklingstrekk, med ønsker om å isolere studiet av internasjonal politikk fra liberal og behavioristisk statsvitenskap. Og endelig, i forlengelsen av de to forrige punktene; myten om en «første stor debatt» mellom Realister og Idealister i mellomkrigstiden ble først etablert av de disiplinerende Realistene, og siden videreført av faghistorikere og andre som ønsket å fremstille disiplinen som stadig mer vitenskapelig og av akademikere som ønsket å låne legitimitet fra å være deltagere i en i rekken av klassiske debatter i faget.

De siste tiårenes faghistoriske fremskritt og den nærmest totale revisjonen av historien leder til det åpenbare spørsmålet om vi trenger mer historiografi nå?

Det klassiske negative svaret er at det er viktigere å studere «det som virkelig betyr noe», og at historie generelt og historiografi spesielt er bortkastet tid. Dette kan man naturligvis mene, men hvis man generelt mener at det bør være samsvar mellom studieobjekter og forskeres studier av dem, må man nødvendigvis mene at de nye historiene er bedre enn de gamle. Og hvis man mener at det spiller en rolle hvordan vi studerer verden, at faglig identitet er med på å styre vår lesning av verden, så er det

åpenbart viktig hvordan denne identiteten har utviklet seg. Et mer begrenset negativt svar er at vi nå kanskje vet nok om den første debatten, og særlig om Morgenthau. Fra å være en nærmest glemte IR-tenker har han gått til å vurderes som en av det 20. århundres viktigste tenkere. Begge deler er misvisende. Morgenthau er et viktig eksempel på amerikaniseringen av europeisk kunnskap og den dertil hørende omformingen av sosialteori til samfunnsvitenskap, viktig for emnene og problemstillingene han tok inn i faget, for syntetiseringen av geopolitikk, realpolitisk tradisjon og amerikansk selvforståelse og ikke minst for kodifiseringen av disiplinen, men i et større perspektiv var han neppe i seg selv en banebrytende tenker.

Et positivt svar vil for det første påpeke at gjennomslaget har vært begredelig dårlig. Selv etter 15 år med omtale av den første store debatten som en myte, dukker den stadig opp i fagets lærebøker (de Carvalho, Leira & Hobson 2011). Innholdsmessig gir faghistorien også nyttige påminnelser om hvor lite nyttig det er å diskutere via stråmenn, og at offermentalitet kan være politisk gunstig, men ikke fører faget noe som helst fremover. Realismen hadde i utgangspunktet stor suksess med å skape en Idealistisk stråmann, men en konsekvens av denne konstruksjonen ble at Realismen kom til å bli vurdert som nærmest totalt dominerende innen faget i perioden mellom 1945 og midten av 1970-tallet. Realismen var nok den dominerende teoriretningen, men aldri til fullstendig utelukkelse av andre perspektiver. Men Realismens vellykkede selvscenestelse førte til at alle andre teoriretninger som var i opposisjon fra slutten av 1970-tallet definerte seg i forhold til Realismen, som dermed i sin egen tur ble en stråmann. Parallelt med stråmannskonstruksjonen finner vi de siste 30 årene mye offermentalitet innen fagfeltet. Det er hevet over enhver tvil at enkelte personer og enkelte fagretninger har kjempet i nærmest kontinuerlig oppoverbakke for å finne jobb og publiseringsmuligheter, men når en ekstremt kjent Realist som John J. Mearsheimer i fullt alvor kan mene at «På 1990-tallet var det forbannet hardt å være realist» (siteret i Toje 2011), så er det åpenbart at det er mange som har opplevd at det ikke finnes noen trygg grunn under beina deres. Dagens situasjon, med relativt stor pluralitet innenfor det internasjonale IR-faget (Malinak, Peterson & Tierney 2012), gir muligheter for de fleste former for faglig utfoldelse. Mangfoldet gjør det imidlertid vanskelig å se for seg at faget vil kunne være samlet nok til å oppleve at en ny stor debatt angjelder oss alle.

En videre positiv konsekvens av faghistorien er at vi nå har et mye rikere og mer nyansert bilde av disiplinen, og det er fortsatt mye rom for studier av faghistorien både før 1910 og etter 1950. Endelig vil det være mye å hente ved å berike de historiografiske undersøkelsene ytterligere, gjennom mer systematisk kunnskaps sosiologisk arbeid. Her vil det være rom for en mer strukturert gjennomgang av enkelte land og regioner, og sammenligning mellom dem.

En slik strategi kunne også bidra til å belyse den norske fagutviklingen klarere. Vi vet per dags dato en del om de tingene som skjedde i Norge før IR-faget oppsto (Leira & Neumann 2005, Steine 2012), men en systematisk gjennomgang av faget som sådan mangler fortsatt (selv om Underdal 1997 kan tjene som et første spadestikk). En slik undersøkelse ville måtte ta hensyn dels til hvordan norsk tenkning om utenrikspolitikk har vært i all overveiende grad liberal (Leira 2012), men også til at norsk statsvitenskap ble modellert etter amerikansk statsvitenskap, og at Internasjonal Politikk i Norge for alvor kom i gang rundt 1960, da behavioristiske metoder var på full vei inn. En mulig hypotese er at norsk Internasjonal Politikk har hatt en liberal grunntone, og i all hovedsak har beveget seg innenfor rammene satt av den siste delen av den andre debatten, samt den senere debatten mellom nyrealister og nyliberale institusjonalister. Dette kunne i tilfelle være med på å forklare hvorfor det har vært så stor fremskrittstro og så stort fokus på kvantitativ metode og rasjonalistiske modeller i norsk Internasjonal Politikk. Man kunne kanskje håpe at en noe sterkere faghistorisk bevissthet også ville virke faglig åpnende for forskningen i vår egen tid.

Om essayet

Tenkningen min om faghistorie har blitt utprøvd på en rekke kull masterstudenter ved NUPI/UMB, som skal ha takk for å tvinge meg til klargjøring og systematisering. Stor takk må også gå til Benjamin de Carvalho og John Hobson, og litt mer indirekte til Torbjørn L. Knutsen og Iver B. Neumann. Arbeidet med denne teksten ble muliggjort av et reisestipend fra NFF.

Litteratur

- Aalberts, Tanja (2010) «Playing the game of sovereign states: Charles Manning's constructivism avant-la-lettre», *European Journal of International Relations* 16(2): 247-268.
- Ashworth, Lucien (1999) *Creating international studies: Angell, Mitrany and the liberal tradition*. Aldershot: Ashgate.
- Ashworth, Lucien (2002) «Did the Realist-Idealist Debate Really Happen?», *International Relations*, 16(1): 33-51.
- Ashworth, Lucien (2006) «Where are the idealists in interwar international relations?» *Review of International Studies* 32(2): 291-308.
- Bell, Duncan (2001) «International Relations: the dawn of a historiographical turn?», *British Journal of Politics and International Relations* 3(1): 115-126.
- Bell, Duncan (2007a) *The Idea of Greater Britain: Empire and the Future of World Order, 1860-1900*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Bell, Duncan (red.) (2007b) *Victorian Visions of Global Order: Empire and International Relations in Nineteenth-Century Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, Duncan (red.) (2009a) *Political Thought and International Relations: Variations on a Realist Theme*. Oxford: Oxford University Press.
- Bell, Duncan (2009b) «Writing the World: Disciplinary History and Beyond» *International Affairs*, 85(1): 3–22.
- Booth, Ken (1991) «Security in Anarchy: Utopian Realism in Theory and Practice», *International Affairs* 67(3): 527–45.
- Breitenbauch, Henrik Ø. & Anders Wivel (2004) «Understanding national IR disciplines outside the United States: political culture and the construction of International Relations in Denmark», *Journal of International Relations and Development* 7(4): 414–443.
- Buzan, Barry (1993) «From international system to international society: structural realism and regime theory meet the the English School», *International Organization* 47(3): 327–352.
- Buzan, Barry (2001) «The English school: an underexploited resource in IR», *Review of international studies*, 27(3): 471–488.
- Buzan, Barry (2004) *From international to world society? English school theory and the social structure of globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- de Carvalho, Benjamin, Halvard Leira & John Hobson (2011) «The Big Bangs of IR: The Myths That Your Teachers Still Tell You about 1648 and 1919», *Millennium* 39(3): 735–758.
- Ceadel, Martin (2009) *Living the Great Illusion: Sir Norman Angell, 1872-1967*. Oxford: Oxford University Press.
- Ceadel, Martin (2011) «The founding text of International Relations? Norman Angell's seminal yet flawed *The Great Illusion* (1909–1938)», *Review of International Studies* 37(4): 1671–1693.
- Cox, Michael (red.) (2000) *E.H. Carr. A Critical Appraisal*. London: Palgrave.
- Cox, Michael (2001) «Introduction», s.ix–lviii i E.H. Carr: *The Twenty Years' Crisis 1919–1939*. London: Palgrave.
- Cox, Michael (2010) «E.H. Carr and the Crisis of Twentieth-Century Liberalism: Reflections and Lessons», *Millennium* 38(3): 523–533.
- Drulák, Petr & Radka Druláková (2000) «International Relations in the Czech Republic: A Review of the Discipline», *Journal of International Relations and Development* 3(3): 256–282.
- Dunne, Tim (1998) *Inventing international society: a history of the English School*. Basingstoke: Macmillan.
- Gismondi, Mark (2004) «Tragedy, Realism, and Postmodernity: *Kulturpessimismus* in the Theories of Max Weber, E.H. Carr, Hans J. Morgenthau, and Henry Kissinger», *Diplomacy & Statecraft* 15(3): 435–464.
- Goldfischer, David (2002) «E. H. Carr: a «historical realist» approach for the globalisation era», *Review of International Studies* 28(4): 697–717.
- Haslam, Jonathan (1999) *The vices of integrity: E. H. Carr, 1892–1982*. London: Verso.
- Hobson, John (2002) «What's at stake in «Bringing Historical Sociology Back» into International Relations? Transcending «Chronofetishism» and «Tempocentrism»

- in international relations», s. 3–41 i Stephen Hobden & John Hobson (red.): *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobson, John (2004) *The Eastern Origins of Western Civilisation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobson, John, George Lawson & Justin Rosenberg (2010) «Historical Sociology», in Robert A. Denemark (ed) *The international studies encyclopaedia* ISA/Wiley-Blackwell. Available at [http://eprints.lse.ac.uk/28016/1/Historical_sociology\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/28016/1/Historical_sociology(LSERO).pdf) 27.09.11.
- Hoffmann, Stanley (1977) «An American Social Science: International Relations», *Daedalus* 106(3): 41–60.
- Holden, Gerard (2002) «Who Contextualises the Contextualisers?» *Review of International Studies* 28(2): 253–270.
- Howe, Paul (1994) «The utopian realism of E.H. Carr», *Review of International Studies* 20:277–297.
- Jones, Charles (1998) *E.H. Carr and international relations. A duty to lie*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Knutsen, Torbjørn L. (1992) *A history of International Relations theory*. Manchester: Manchester University Press.
- Knutsen, Torbjørn L. (2006) «Norman Angell og The Great Illusion», *Internasjonal Politikk* 64(2): 257–279.
- Knutsen, Torbjørn L. (2008) «A Lost Generation? IR Scholarship before World War I», *International Politics* 45(6): 650–674.
- Knutsen, Torbjørn L. (2012) «Mr. Geopolitics», *Internasjonal Politikk* 70(2): 245–266.
- Lamb, Peter (2011) «Henry Noel Brailsford's Radical International Relations Theory», *International Relations* 25(4): 479–498.
- Leira, Halvard (2002) «Frem fra glemselen – tanker om fagets tenkere», *Internasjonal politikk* 60(4):487–501.
- Leira, Halvard (2012) «Drømmen om en ny utenrikspolitikk», *Nytt Norsk Tidsskrift* (kommer).
- Leira, Halvard & Iver B. Neumann (2007) «Internasjonal Politikk i Norge: En disiplin fremvekst i første halvdel av 1900-tallet», *Internasjonal Politikk* 65(2): 141–171.
- Linklater, Andrew & Hidemi Suganami (2006) *The English School of International Relations. A Contemporary Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Little, Richard (2000) «The English School's Contribution to International Relations», *European Journal of International Relations*, 6(3): 395–422.
- Long, David (1991) «J. A. Hobson and idealism in international relations», *Review of International Studies* 17 (3):285–304.
- Long, David (1996) *Towards a New Liberal Internationalism: The International Theory of J. A. Hobson*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Long, David (2005) «C. A. W. Manning and the Discipline of International Relations», *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs* 94(378): 77–96.
- Long, David (2006): «Who killed the International Studies Conference», *Review of International Studies* 32(4): 603–622.

- Long, David (2012) «C.A.W. Manning and the First Great Debate» s. 78-93 i Brian C. Schmidt (red.) (2012) *International Relations and the First Great Debate*. London: Routledge.
- Long, David & Peter Wilson (red.) (1995): *Thinkers of The Twenty Years' Crisis: Inter-War Idealism Reassessed*. Oxford: Clarendon Press.
- Long, David & Brian C. Schmidt (red.) (2005) *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*. Albany: SUNY Press.
- Malinak, Daniel, Susan Peterson, and Michael J. Tierney (2012) *TRIP Around the World: Teaching, Research, and Policy Views of International Relations Faculty in 20 Countries*. Teaching, Research, and International Policy (TRIP) Project, The Institute for the Theory and Practice of International Relations, The College of William and Mary: Williamsburg, VA.
- Molloy, Seán (2003) «Dialectics and Transformation: Exploring the International Theory of E. H. Carr», *International Journal of Politics, Culture, and Society* 17(2): 279-306.
- Molloy, Seán (2006) *The Hidden History of Realism. A Genealogy of Power Politics*. London: Palgrave.
- Morefield, Jeanne (2005) *Covenants without Swords: Idealist Liberalism and the Spirit of Empire*. Princeton: Princeton University Press.
- Neumann, Iver B. (2003) «The English School on Diplomacy: Scholarly Promise Unfulfilled», *International Relations* 17(3): 341-369.
- Nishimura, Kuniyuki (2011a) «E. H. Carr, Dostoevsky, and the Problem of Irrationality in Modern Europe», *International Relations* 25(1): 45-64.
- Nishimura, Kuniyuki (2011b) «The Age of the Lonely Crowd: E.H. Carr and Peter F. Drucker on the Fragility of Modern Life», *Global Society* 25(3): 431-448.
- Oren, Ido (2003) *Our enemies and US: America's rivalries and the making of political science*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Osiander, Andreas (1998) «Re-reading early twentieth century IR theory: idealism revisited», *International Studies Quarterly* 42(3): 409-32.
- Parmar, Inderjeet (2004) *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs, 1939-1945*. Houndsmills: Palgrave.
- Peatling G. K. (2004) «Globalism, Hegemonism and British Power: J. A. Hobson and Alfred Zimmern Reconsidered», *History* 89(295): 381-398.
- Pitts, Jennifer (2006) *A Turn to Empire: The Rise of Imperial Liberalism in Britain and France*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Porter, Brian (red.) (1972) *The Aberystwyth Papers. International Politics 1919-1969*. Oxford: Oxford University Press.
- Quirk, Joel & Darshan Vigneswaran (2005): «The construction of an edifice: the story of a First Great Debate», *Review of International Studies* 31(1): 89-107.
- Rich, Paul (2002) «Reinventing Peace: David Davies, Alfred Zimmern and Liberal Internationalism in Interwar Britain», *International Relations* 16(1): 117-133.
- Schmidt, Brian C. (1998a) *The Political Discourse of Anarchy: A Disciplinary History of International Relations*. Albany, NY: SUNY Press.
- Schmidt, Brian C. (1998b) «Lessons from the past: reassessing the interwar disciplinary history of IR», *International Studies Quarterly* 42(3): 433-59.

- Schmidt, Brian C. (2002): «Anarchy, World Politics and the Birth of a Discipline: American International Relations, Pluralist Theory and the Myth of Interwar Idealism», *International Relations* 16(1):9–32.
- Steine, Bjørn Arne (2012) «Mellom nasjonale ambisjoner, intellektuelt samarbeid og amerikansk filantropi – Forsøkene på å etablere internasjonale studier som vitenskapsdisiplin i Skandinavia før andre verdenskrig», *Internasjonal Politikk* 70(1): 35–58.
- Suganami, Hidemi (2001) «C. A. W. Manning and the study of International Relations», *Review of International Studies* 27(1): 91–107.
- Sylvest, Casper (2004) «Interwar Internationalism, the British Labour Party and the Historiography of International Relations», *International Studies Quarterly* 48(2): 409–32.
- Sylvest, Casper (2009) *British Liberal Internationalism, 1880-1930: Making Progress?* Manchester: Manchester University Press.
- Thies, Cameron G. (2002): «Progress, History and Identity in International Relations theory: The Case of the Idealist-Realist Debate», *European Journal of International Relations* 8(2):147–185.
- Underdal, Arild (1997) «Studiet av internasjonal politikk», *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift* 13(3): 299–324.
- Vigezzi, Brunello (2005) *The British Committee on the Theory of International Politics (1954-1985): The Rediscovery of History*. Milano: Edizioni Unicopli.
- Vitalis, Robert (2000) «The graceful and generous liberal gesture: making racism invisible in American International Relations», *Millennium* 29(2): 331–56.
- Vitalis, Robert (2005) «Birth of a Discipline», s. 159-182 i David Long & Brian C. Schmidt (red.) (2005) *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*. Albany: SUNY Press.
- Williams, Andrew (2010) «Norman Angell and His French Contemporaries, 1905–1914», *Diplomacy & Statecraft* 21(4): 574–592.
- Williams, Michael C (2004) «Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics» *International Organization* 58 (3): 633–665.
- Wilson, Peter (1998) «The myth of the «First Great Debate», s.1-15 i Tim Dunne, Michael Cox & Ken Booth (red.): *The Eighty Years' Crisis: International Relations 1919-1999*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, Peter (2000) «Carr and his Early Critics: Responses to The Twenty Years' Crisis, 1939-46», s. 165-197 i Michael Cox (red.): *E.H. Carr. A Critical Appraisal*. London: Palgrave.
- Wæver, Ole (1998) «The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations», *International Organization* 52(4):687–727.
- Wæver, Ole (2003) «The Structure of the IR Discipline: A Proto-Comparative Analysis», Paper to the Annual Convention of the International Studies Association, Portland, 27 February – 1 March 2003.